

subiecților incluși în cercetare. Obținerea consimțământului celor care vor contribui la atingerea obiectivelor cercetării, indiferent de procedura metodologică aplicată, este obligatoriu să fie cunoscut ca un proces, nu preliminar, ci continuu pe tot parcursul desfășurării cercetării. Declarațiile de la Nürenberg (1946) și cele de la Helsinki (1964) sunt necesare de cunoscut și de aplicat ca și criterii de lucru.

Cercetătorii vor proteja confidențialitatea tuturor informațiilor adunate în timpul activităților lor profesionale și se vor abține la dezvăluirea informațiilor pe care le dețin, excepție făcând situațiile: pentru protecția sănătății publice, pentru prevenirea unui pericol și pentru prevenirea săvârșirii unei fapte penale.

În dezvoltarea unui produs farmaceutic este absolut necesară demonstrarea eficienței și siguranței acestuia prin studii clinice. În mod normal, aceste studii clinice sînt efectuate inițial pe populația adultă. Conform legislației europene, studiile de faza I nu se desfășoară pe copii. De cele mai multe ori, formularele de aplicare pentru obținerea aprobării de desfășurare a unui studiu clinic nu conțin date suficiente cu privire la administrarea la copii a medicamentului respectiv. Acest lucru duce la următoarea dilemă a autorităților competente: fie să contraindica folosirea acestor medicamente la copii (caz în care se poate să interzică accesul copiilor la terapii care le-ar putea salva viața), fie să includă informații generale cu privire la uzul pediatric al medicamentelor, fără a avea o bază științifică. Nici una din aceste situații nu este acceptabilă [4].

Nedepășind cadrul unor responsabilități profesionale și în apărarea principiilor de bază pentru o bună practică medicală, bioetica cercetării este indisolubil legată de responsabilitatea fiecăruia în fața pacientului și a propriei conștiințe. Deoarece cercetarea disciplinează gîndirea clinică, iar metodologia studiului și bioetica oferă încredere, fiecare din noi avem datoria de a acorda o deosebită atenție cercetării științifice.

Note

- 1 **Constantin Enăchescu**. Tratat de teoria cercetării științifice. – Iași: „Polirom”, 2005. – 420 p.
- 2 **Daniel David**. Metodologia cercetării clinice: fundamente. - Iași: „Polirom”, 2006. – 227 p.
- 3 www.bioetica.ro/bioetica/ie2/info.jsp
- 4 www.medicalstudent.ro/publicatii/consimtamentul-informat-aspecte-bioetice...html
- 5 www.umfiasi.ro/atoloc/prelegere.1.ppt
- 6 www.univermed-colgm.ro/dwl/curs_Dr_Buda_Octavian.pdf

BIOETICA, FAMILIA ȘI MORALA CREȘTINĂ

Victor Frumusachi

(Conducător științific: dr. în filosofie., conf. univ. Vitalie Ojovanu)

Catedra Filosofie și Bioetică

Summary

Bioethics, Family and the Christian morality

The science, as we know, has progressed a lot in the last hundred years. The discoveries and the scientific inventions have created new conceptions and points of view of what we name “world”, “nature”. If not along time ago the surrounding world has been seen as a reality, more or less favorable to the human beings, but accepted, nowadays, due to the development of the science and the technologies, the nature was sub missed to new interpretations and reinterpretations which changed the concept of the “nature”.

Rezumat

Știința, după cum cunoaștem, a făcut salturi uluitoare în ultima sută de ani. Descoperirile și invențiile științifice au creat noi concepții, puncte de vedere și abordări a ceea ce numim

“lume”, “natură” sau “fire a lucrurilor”. Dacă până nu demult natura înconjurătoare era văzută ca o realitate dată, mai mult sau mai puțin favorabilă omului, dar acceptată ca atare, în urma saltului uriaș favorizat de dezvoltarea științei și a tehnologiei natura însăși a fost supusă unor interpretări și reinterpretări care au schimbat conceptul de “natură”, de “fire”. În articol se abordează familia și morala creștină vizavi de lumea vie, chiar și fașă de cea neorganică.

Lumea a fost dintotdeauna o realitate care, pe de o parte a fascinat omul, iar pe de altă parte l-a provocat să o cerceteze, să o exploreze. Pe măsură ce fragmente ale ei erau cunoscute și explicate, natura devenea “o carte” deschisă pentru om. Ea a fost definită și redefinită pe măsură ce era cunoscută. Natura înconjurătoare, firea lucrurilor dar chiar și firea sa, nu mai sunt pentru omul de știință o carte deschisă în care poate să descifreze o serie de taine, ci una în interiorul căreia poate interveni, una care poate fi rescrisă. Natura, în buna parte, și în mod progresiv, a ajuns sub puterea omului. Conceptele de “viață” și de “natură”, de multe ori, sunt definite în laboratoare de cercetări de oameni hiperspecializați într-un anumit domeniu de cercetare, și nu de cei care au șansa înțelegerii ansamblului, șansa înțelegerii holistice a lucrurilor, înțelegere care nu poate accepta performanțe, “împliniri” și avantaje unilaterale, care argumentează că progresele tehnico-științifice nu sunt sinonime cu fericirea omului ca om, ființă relațională. Definirea lumii de oameni unilateral formați aduce și o anumită atitudine specifică față de ceea ce s-a definit unilateral.

Nu pot fi învinuite științele medicale și biologice pentru faptul că, alături de marile lor realizări, anumite descoperiri (ale lor) pun în pericol viața însăși, ci faptul că aceste descoperiri nu sunt puse în discuție în contexte mai largi, interdisciplinar, evaluate și din perspectiva vieții umane, înțeleasă în întreaga ei complexitate nu doar sub aspect biologic. Spunem toate acestea pentru că, din punct de vedere tehnic pot fi realizate foarte multe, dar nu toate realizările posibile însușiția dată sunt și utile pentru ceea ce reprezintă viața umană. Nu toate descoperirile și invențiile tehnice pot fi, cu adevărat, bune. Sfântul Apostol Pavel spunea în acest sens: “*Toate-mi sunt îngăduite, dar nu toate îmi sunt de folos, toate îmi sunt îngăduite, dar nu trebuie să mă las biruit de nimic*” (I Cor. 6, 12).

Temele de bioetică ce privesc viața cuplului familial vizează trei aspecte: *planingul* familial (controlul nașterilor, eventual reducerea acestora); *fertilizarea* cuplurilor sterile și *sănătatea* fătului. Datorită noilor descoperiri științifice, noilor performanțe ale ingineriei genetice, datorită unei noi abordări a nașterii, din punct de vedere intelectual și moral aspectele bioetice care se referă la viață, în plin proces de creație în interiorul familiei, se pun într-o nouă perspectivă. Dar, *această nouă* perspectivă obligă morala creștină să se pronunțe într-un limbaj adecvat asupra unor situații deja cunoscute (cum ar fi cea generată de avort) sau asupra altora create de dezvoltarea geneticii și a ingineriei genetice contemporane (cum ar fi: inseminarea artificială, transsexualitatea, clonarea etc.).

O problemă actuală este **controlul și limitarea nașterilor**. Nimeni nu poate nega faptul că în lumea contemporană, cel puțin în cea care se consideră “civilizată”, se pune foarte serios problema planingului familial. Cuplurile care declară că nu și-au pus această problemă sunt ori iresponsabile, ori ipocrite. A gândi la numărul copiilor pe care poți să-i naști, să-i educi și să-i faci oameni este o realitate a cuplului familial. Și este deja un control, un planing. Nașterea, creșterea și educarea copiilor nu reprezintă un simplu proces mecanic sau biologic, ci și un act ontologic: este actul unei voințe procreatoare, care cel puțin în mod implicit va fi împlinit de mamă, de părinți, dar și de comunitatea umană [vezi: 4, p.67].

Controlul nașterilor, se opune acestui dar? Este o problema delicată la care Biserica nu a dat un răspuns clar. Abstenența (care, fără îndoială, este una din formele de control al nașterilor) este recomandată de Biserică, ba mai mult, este socotită chiar virtute, și pe drept cuvânt. Opunându-se altor forme de control al nașterilor, creștinismul a adoptat porunca “Să nu ucizi!” a Decalogului. Creștinismul cultivă, de altfel, eroismul moral: el recomandă calea cea strâmtă (Matei 7, 13) și luarea împărăției lui Dumnezeu cu stăruință (sau cu asalt) (Matei 11, 12), dar nu toți oamenii sunt eroi, mai ales în fața biologicului. Morala creștină nu trebuie înțeleasă ca o

culegere de învățături abstracte aplicate unor realități anonime sau neutre. Ea are un caracter istoric și se adresează persoanelor și relațiilor interpersonale, care definesc și fundamentează rolul omului în lume și față de lume. În faptul creației, Dumnezeu a poruncit omului: “Creșteți, umpleți pământul și-l stăpâniți!” (Gen. 1, 28). Porunca organizării și stăpânirii lumii nu se potrivește cu o morală care absolutizează capriciile propriei biologii. Sfântul Vasile cel Mare înțelegea deja în secolul al IV-lea ca porunca stăpânirii pământului se referea și la stăpânirea pământului propriului nostru trup prin fapte bune [vezi: 4, p.67; 7, p.237-239], de unde putem extinde ideea, la stăpânirea propriei noastre biologii.

Cea mai cunoscută metodă în vederea limitării nașterilor este avortul. Cunoscut încă de pe vremea sumerienilor, cu excepția greco-romanilor, avortul a fost, peste tot, interzis. Continuând tradiția ebraică, la rândul lui, creștinismul, prin operele Sfinților Părinți și disciplina canonică, a interzis și sancționat avortul provocat.

Ca avortul să fie considerat omucidere trebuie ca cel avortat să fie persoană. Persoana poate fi definită din punct de vedere cultural, filosofic și psihologic. Din punct de vedere cultural este greu să se definească ce este persoană, știut fiind că în contextul pluricultural în care trăim sunt culturi în care femeia nu este considerată *persoană* (ceea ce nu înseamnă ca ea ar fi mai puțin om). Pe de altă parte, în țările anglo-saxone, unde s-a impus o etică utilitaristă și procedurală, autoritatea publică, prin voința majorității este cea care stabilește statutul fiecărei persoane, cu atât mai mult embrionului. Deci, în funcție de hotărârile majorității, ființa umană individuală poate să-și facă sau nu procese de conștiință. Nu se poate ajunge nici pe linie de metafizică la o concepție unitară privind definirea *persoanei*, datorită diversității de credințe și opinii. De aceea, se preferă definiția psihologică. În general, din punct de vedere psihologic, persoana este ființa individuală conștientă de sine și capabilă să se autodetermine. Persoana este identică cu ființa umană, adică structura somatică înzestrată cu suflet rațional și liber. Când se poate vorbi, însă, de însuflețirea fătului spre a deveni: finită individuală, liberă, rațională și liberă?

Creștinismul și-a pus de la începuturile sale această problemă, renunțând la teoria traducianistă și oprindu-se la cea creaționistă, potrivit căreia Dumnezeu creează în mod special sufletul și-l unește cu trupul în momentul zămislirii, și al individuației tardive, după care Dumnezeu pune suflet în fătul constituit prin zămislire, atunci când structura material-biologică este capabilă să primească elementul spiritual. Viața și apariția ei constituie o taină pe care Biserica o primește și o respectă ca atare.

Dacă credința nu are elemente suficiente ca să se pronunțe categoric în această privință, de altfel nu este obiectul ei, biologia oferă o serie de elemente care ar putea clarifica și fundamenta o atitudine morală față de ceea ce noi numim *făt*. Cu nidarea, încetează totipotența blastulei și începe diferențierea histologică (specializarea funcțiilor celulare). Acest mod de evoluție genetică, l-a făcut pe J. L. Malherbe (directorul Institutului de studii de bioetică al Universității din Louvain) să spună următoarele: 1) “De la fecundare la individualizare, embrionul va fi viața organică, aparținând speciei umane, dar nu o persoană individuală; 2) pornind de la primul început al individualizării, embrionul ca atare va fi o persoană potențială” [2, p.29]. Chiar dacă, în comparație cu mama care-l poartă în trupul ei, copilul nu este o ființă rațională, el face însă dovadă că el deține un anumit program care-i dă specificitatea și identitatea cu sine însuși, în ciuda faptului că, din punct de vedere chimic, elementele care constituie pruncul nou-născut pot fi cu totul altele față de cele care, cu nouă luni mai devreme, constituiseră embrionul.

Doctorul Paul Chuchard, profesor la *Ecole des Hautes Etudes* din Paris, spunea următoarele despre embrionii care comportau malformații congenitale grave: “Un ou nu este omenesc decât dacă, în aptitudinile sale genetice el ar putea să conducă la dezvoltarea creierului. Un embrion nu este omenesc decât dacă el are un creier, chiar dacă acesta prezintă anumite insuficiențe... Dacă, din punct de vedere genetic, embrionii s-ar prezenta cu anomalități foarte mari din momentul zămislirii, putem spune că ei nu au fost niciodată ființe umane. Dacă este vorba de o afecțiune târzie care a împiedicat creșterea creierului, putem spune că din acel

moment, ca persoană umană, embrionul este mort” [1, p.78]. Ca mijloc de reglare voluntară și premeditată a nașterilor, avortul poate fi socotit infanticid și va rămâne, din punct de vedere al moralei creștine, un păcat greu. Celelalte metode: metoda interpușerii, interogării, interferenței, întreruperii etc. nu au cunoscut decât o analiză direcționat-medicală, interpretarea filosofică întârziind să apară.

Bioetica și sănătatea fătului constituie alt subiect important al societății și medicinei contemporane. Știința medicală a atins așa performanțe, încât, nu doar urmărește evoluția fătului de la conceperea sa, dar, prin proceduri speciale (de ex. amniocenteza), pot fi depistate anumite malformații ale fătului, ba mai mult, și predispozițiile pentru anumite maladii ale viitorului om. Acest gen de intervenții, având o finalitate bună, este binevenit. Ele se înscriu pe linia tuturor formelor de tratament la care omul este supus de-a lungul vieții spre a-și întreține sănătatea, chiar dacă sunt intervenții din afară. Ele nu profanează fătul, așa cum cred unii. Pentru că posibilitatea există, există și riscul intervenției pe celulele germinative umane. Pentru a se crea oameni mai potriviți pentru anumite condiții de viață sau care să corespundă unor exigențe conjuncturale, s-ar putea interveni în genomul uman, deschizându-se drumul unor urmări nebănuite. Nu există o anumită instanță care să hotărască unde și când să intervină. Bioetica sugerează instanțelor politice să se pronunțe. În societățile în care nu domină morala creștină, ci etica utilitaristă sau procedurală, riscurile folosirii ingineriei genetice nu numai în scopuri terapeutice, ci și eugenice, sunt mari. Într-o lume marcată de curiozitate și de mirajul noului, al insolitului și al divertismentului, morala creștină trebuie să sensibilizeze autoritățile competente ca utilizarea fără responsabilitate a tehnicilor de manipulare genetică se va dovedi catastrofală pentru că rezultatele intervențiilor pe celulele germinale sunt imprevizibile, întrucât apar de-a lungul a mai multor generații. În multe cazuri performanțele ingineriei genetice nu probează neapărat succesul medicinei, ci neagă adevărata intenție a ei, aceea de a nu vătăma, ci de a vindeca. Nu avem dreptul să transmitem generațiilor viitoare consecințele neașteptate ale unor taine dezastruoase. Viața este un dar la lui Dumnezeu, afectat de păcat, supus îmbunătățirii dar fără a fi expus unor primejdii nebănuite. În mintea savantului nu există vreo linie de demarcație între terapeutic și eugenic atunci când obiectivul este performanța științifică. Această linie o poate stabili numai o conștiință iluminată de har. Or, aici revine responsabilitatea Bisericii.

Tot mai frecvent întâlnim tendințe insistente de aplicare a **tehnicilor de înmulțire cu orice preț**. La polul opus al limitărilor nașterilor stă voința expresă a unor cupluri de a avea copii cu orice preț. Desăvârșirea soților în iubire “presupune procrearea” [3, p.219]. Imposibilitatea procreării nu trebuie înțeleasă drept pedeapsă a lui Dumnezeu sau boală. Sterilitatea în urma metodelor anticoncepționale, uneori nu poate fi socotită neapărat pedeapsă (ca imputație externă), ci consecință firească a păcatului. De cele mai multe ori, sterilitatea trebuie înțeleasă ca un semn din partea lui Dumnezeu ca respectivului cuplu, din rațiuni neînțelese de noi, nu-i era necesară nașterea de prunci.

Multe din formele de sterilitate sunt tratate medicamentos. De peste 20 de ani în lume (de curând și în Republica Moldova) se practica cu succes fecundarea *in vitro*. Această metodă de fertilizare se folosește în cazul în care femeia suferă de obturație tubulară (atunci când trompele, care trebuie să asigure migrarea zigotului spre a se fixa pe peretele din spatele uterului, sunt secționare sau astupate). Ovulul este prelevat la ieșirea din ovar, este fecundat într-o eprubetă și minusculul embrion este implantat în uterul femeii care a furnizat ovulul. Dacă implantarea reușește, sarcina se va desfășura normal. Operația nu este însă simplă; uneori este nevoie de mai multe intervenții chirurgicale pentru prelevarea ovulelor; spre a nu se repeta anesteziile generale, se prelevează mai multe ovule, se fecundează, iar zigoții vor fi congelați; zigoții cei mai bine formați, vor fi plantați mai întâi, acțiunea se va repeta până la reușită.

În acest caz apar o serie de probleme de ordin moral, și anume: zigoții sunt deja ființe vii, ce se va întâmpla cu cei ramași? În situația în care recolta masculină este de la alt bărbat decât de la soț, copilul care se va naște riscă să nu-și cunoască niciodată tatăl, deși este un drept al său.

O altă cale prin care cuplurile fără copii rezolvă dorința lor arzătoare de a avea copii este folosirea “mamei de împrumut”. Rolul acesteia constă în donarea sau vinderea ovulelor unei

femei sterile, purtarea în pântece a ovulelor fertilizate ale altor femei spre a da naștere copiilor, purtarea în pântece a embrionilor ale căror ovul și spermă au fost date de persoane anonime. Și în această situație apar probleme de ordin moral pentru că “chiar dacă donatorul rămâne sau nu un anonim, o a treia persoană intră în interiorul cuplului familial care, prin natura lui, este unirea dintre *un bărbat și o femeie*” [6, p.110].

O primejdie pentru specia umană cu care se confruntă bioetica este intenția unor savanți de a trece la clonarea unor ființe umane pentru reproducerea de copii identice după un anumit tip de om. Cuvântul clonare vine de la grecescul clon – ramura. Metoda consta în prelevarea unui ovul din care se scoate nucleul, în locul căruia se introduce nucleul unei celule embrionare din faza de blastocit. Apoi, ovulul în care s-a făcut transferul de nucleu se va introduce într-o “mama purtătoare”. Se va realiza în felul acesta o copie fidelă a pruncului născut pe cale naturală. Clonarea se anunța ca una din cele mai primejdioase “performante” ale geneticii. Bioeticienii au reacționat dur. Americanii au interzis încercarea de clonare a ființelor umane. În 12 ianuarie 1998 s-a semnat la Paris de către 19 state un document prin care se interzice clonarea ființelor umane. Este o primejdie care afectează profund morala familiei și morala creștină în general, cu urmări nebănuite pentru societate.

Transsexualitatea este o altă performanță a medicinei. La dorința părinților, geneticienii au azi posibilități să intervină pe făt și să-i schimbe sexul. Este, desigur, o performanță, dar ea ridică serioase probleme de ordin moral din cel puțin două motive: dorințele copiilor nu coincid totdeauna cu cele ale părinților, prin urmare, nimeni nu va putea să prevadă reacția unui copil ajuns la maturitate, când va afla că, din punct de vedere sexual, el trebuia să fie altceva decât este; pe de altă parte, reușita *operației* presupune mai multe experiențe (care, desigur, se vor face pe ființa vie, nu teoretic). Prin urmare, mama va fi supusă mai multor operații, mai mulți embrioni sănătoși vor fi distruși, iar cei pe care s-a reușit transsexuarea, riscă să rămână cu malformații sau deficiențe diverse tocmai datorită intervenției pe ei.

În cele de mai sus am legat problemele ridicate de performanțele medicale de familie pentru ca în familie, în interiorul cuplurilor umane se plămădește viața, material de cercetare pentru omul de știință. Părinții, genitorii (în orice situație s-ar găsi) au cel puțin aceleași obligații morale față de rodul trupurilor lor ca și oamenii de știință. Responsabilitatea fiecărui om în parte față de rodul trupului său crește, cu atât mai mult, cu cât între intervențiile genetice terapeutice, eugenice, manipulatorii și de inovații nu există granițe din punct de vedere științific. Există, însă, posibilități pentru producerea lor. Dacă nu are convingeri morale sau religioase, omul de știință are, deci, posibilități, curiozități și imaginație [vezi: 5].

Referințe bibliografice

1. **Chauchard Paul.** *L'avortement naturel?* // La Croix. - 1972. – Juin.
2. **Malherbe J. Fr.** *L'embryon est-il une personne?* // Lumiere et vie. - 1985. – Tome 172. – Nr. 1.
3. **Moldovan Ilie.** *Adevărul și frumusețea căsătoriei* // Teologia iubirii. Vol. II. - Alba Iulia, 1996.
4. **Quelquejeu Bernard Cf.** *La volonte de procreer* // Lumiere et vie. – 1972. - Tome XXI. – Nr. 109.
5. **Țirdea T.N.** *Elemente de Bioetică.* – Chișinău: Univers Pedagogic, 2005.
6. **Varga Andrew C.** *The main issues in bioethics.* - New York: Paulist Press, 1984.
7. **Vasile cel Mare, Sf.** *Despre crearea omului* // Omilia a II-a, P.G. 44, col. 281D-284A, S.C. nr. 160.